

6.6.2018

RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITUKSEN TORJUNNAN RISKIARVIO

Riskiarvion tarkoitus

PRH:n tilintarkastusvalvonta on laatinut tämän asiakirjan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017, rahanpesulaki) 2 luvun 2 §:ssä tarkoitetuksi valvojakohtaiseksi riskiarvioksi. Riskiarvio koskee valvonnan piiriin kuuluvien ilmoitusvelvollisten tilintarkastajien rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä. Riskiarvio ei sisällä rahanpesulain 9 luvun 6 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä valvottaville.

Riskiarvioon kuuluvat:

1. riskien tunnistaminen
2. riskien arviointi
3. toimenpiteet riskeihin vastaamiseksi.

Riskiarvion laatimisessa PRH on ottanut huomioon:

- rahanpesulain ja EU:n neljännen rahanpesun estämistä koskevan direktiivin (2015/849)
- EU:n komission 26.6.2017 julkaiseman EU:n sisämarkkinoita käsittelevän rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvion
- Suomen kansallisen riskiarvion vuodelta 2015¹
- tilintarkastustoimialaa koskevat ilmoitusvelvollisten ja niiden asiakkaisiin, tuotteisiin ja palveluihin liittyvät rahanpesun riskit käyttämällä riskiarvion laatimisessa kuuden suuren tilintarkastusyhteisön ilmoitusvelvollisten riskiarviot²
- Suomen Tilintarkastajat ry:n vuonna 2017 antaman ohjeen rahanpesun torjuntaan liittyvistä tilintarkastajan velvoitteista.

1. Riskien tunnistaminen

PRH:n riski valvontatoiminnassa	PRH:n tilintarkastusvalvonta ei valvontatoiminnassaan havaitse tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen merkittäviä laiminlyöntejä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyvien velvoitteiden noudattamisessa ³ tai PRH:n tilintarkastusvalvonta ei havaitse, että tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö osallistuu tai edesauttaa merkittävää rahanpesu- ja/tai terrorismin rahoitustoimintaa.
Rahanpesun riski	Tilintarkastusasiakkaina olevat yritykset pesevät rahaa. Tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö pesee rahaa tai osallistuu siihen kumppanina, avunantajana tai yllyttäjänä.

¹ Poliisiammattikorkeakoulun tekemä Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallinen riskiarvio 2015.

² BDO Oy, Deloitte Oy, Ernst & Young Oy, KPMG Oy Ab, PricewaterhouseCoopers Oy, Revico Grant Thornton Oy (joulukuu 2017)

³ Toimia ovat rahanpesulain mukaiset ilmoitusvelvollisen velvoitteet, kuten velvollisuus tuntea asiakas, tietojen dokumentointivelvollisuus, ilmoitusvelvollisuus, salassapitovelvollisuus ja velvollisuus keskeyttää liiketoimi.

6.6.2018

	Tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö ei noudata rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyviä velvoitteita.
Terrorismin rahoittamisen riski	Tilintarkastusasiakkaina olevat yritykset rahoittavat terrorismia. Tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö rahoittaa terrorismia tai osallistuu siihen kumppanina, avunantajana tai yllyttäjänä.

Lisäksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan liittyy PRH:n tilintarkastusvalvonnan kannalta maineriski. Jos tilintarkastajan asiakkaassa paljastuisi sellainen rahanpesun tai terrorismin rahoittaminen, johon liittyy tilintarkastajan osallistuminen tai merkittävä laiminlyönti, eikä tilintarkastusvalvonta olisi ohjaus ja valvontatoiminnassaan havainnut tilintarkastajan toiminnan moitteellisuutta, tilintarkastusvalvonnalle voisi aiheutua maineriski. Tämä riski voisi heikentää tilintarkastusalan luotettavuutta ja sitä kautta myös yhtiöiden tilinpäätöksissään esittämän taloudellisen tiedon luotettavuutta. Tilintarkastusvalvonta vastaa riskiin siten, että se voi tarvittaessa osoittaa toteuttaneensa rahanpesun riskiarvion mukaiset toimenpiteet.

2. Riskien arviointi – riskiprofiilit

PRH:n tilintarkastusvalvonta tunnistaa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyviä riskejä määrittämällä tilintarkastusasiakkaisiin liittyvät riskitekijät ja tilintarkastajaan/tilintarkastusyhteisöön liittyvät riskitekijät. Riskit voidaan tunnistaa ja arvioida määrittämällä kohonneen riskin (tavanomaista suurempi todennäköisyys) tekijät. Riskiarviossa sovelletaan riskiperusteista lähestymistapaa, jossa keskitytään alueille, jotka muodostavat suurimmat riskit rahanpesulle ja terrorismin rahoittamiselle. Tämä vaatii riskien tunnistamista ja arviointia.

PRH:n tilintarkastusvalvonta arvioi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiä tilintarkastustoimialalla seuraavien lähteiden avulla:

- PRH:n itsensä hankkimat tiedot tilintarkastajien valvonnassa
- Rahanpesun selvittelykeskukselta saatavat tiedot
- Muista viranomaislähteistä Suomessa ja EU:ssa saatavat tiedot
- FATF:lta saatavat tiedot
- Tilintarkastajilta ja tilintarkastusyhteisöiltä saatavat tiedot.

2a) Tilintarkastajien asiakkaisiin liittyvät riskit

Riskien arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja ovat tilintarkastusasiakkaan toimiala (tuotteet ja palvelut), maantieteellinen liiketoiminta-alue, jakelukanava sekä yrityksen oikeudellinen muoto.

Esimerkkejä riskejä osoittavista seikoista:

- Asiakkaan riskiprofiili on korkea (esimerkiksi asiakasyrityksen vastuuhenkilöt eivät ole nuhteettomia, ovat saaneet rikosoikeudellisia rangaistuksia tai muita sanktioita)
- Asiakkaalla on heikko hallinto / corporate governance
- Asiakkaassa käytetään merkittävästi käteisrahaa
- Asiakkaalla on monimutkainen yritys rakenne (useita konserni- ja osakkuusyhtiöitä ilman liiketaloudellisia syitä)
- Asiakas toimii riskipitoisella toimialalla. Joihinkin toimialoihin voidaan katsoa liittyvän korkeampi riski rahanpesusta tai terrorismin rahoittamisesta.⁴

⁴ Kohonneen riskin toimialoja on kartoitettu alussa mainituissa lähteissä. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen keskeiset riskikohteet liittyvät kiinteistösijoituksiin, käteisrahan kuljetukseen, verkkoasiointiin, varjomarkkinoihin verkossa (kuten vertaislainoihin ja rahankeräyksiin) sekä asiakasvaratiloihin. Lähde: KRP:n rahanpesun selvittelykeskus 2017

6.6.2018

- Tilintarkastajalla tai tilintarkastusyhteisöllä on asiakkaita, joilla on liittymiä tai yhteyksiä⁵, tai jotka toimivat niin sanotuissa suuririskisissä kolmansissa maissa.⁶

2b) Tilintarkastajaan tai tilintarkastusyhteisöön liittyvät riskit⁷

Riskien arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja ovat ilmoitusvelvollisen tilintarkastusyhteisön tai tilintarkastajan toiminnan organisointitapa sekä organisaation koko ja laajuus.

Kohonneen riskin indikaattoreita ovat esimerkiksi seuraavat:

- Tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön organisoituminen: heikot sisäisen valvonnan ja hallinnon järjestelmät (tone at the top, tietoisuus, henkilökunnan koulutus, toimintatavat, seuranta- ja palautejärjestelmä).
- Tilintarkastaja ei tunne rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen käsitteitä eikä velvoitteita.
- Tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö ei noudata rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan liittyviä velvoitteitaan tai pyrkii ulkoistamaan velvoitteitaan kolmannen hoidettaviksi.
- Tilintarkastusyhteisöllä ei ole kansainvälisen ketjun tukea.
- Tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö ei ole laatinut ajantasaista riskiarviota rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisesta omissa tilintarkastusasiakkaissaan.
- Tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö (tai sen johtohenkilöt, partnerit) harjoittavat (erillään tai tilintarkastustoimintaan liittyen) merkittävässä määrin muutakin toimintaa kuin tilintarkastusta, esimerkiksi kiinteistökauppaa ja yrityskauppakonsultointia.
- Tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön asiakkaan hyväksymismenettely ja seuranta ovat puutteellisia.⁸
- Track record: tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö ei ole (koskaan) tehnyt ilmoituksia rahanpesun selvittelykeskukselle eikä (perustelluissa tapauksissakaan) ole harkinnut ilmoituksen tekemistä.⁹
- Tilintarkastajalla tai tilintarkastusyhteisössä on havaittavia puutteita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan liittyvien velvoitteiden täyttämässä (esimerkiksi asiakkaan tunnistaminen, asiakkaan tunteminen, riskiarvion tekeminen, seuranta, ym.).

3. Toimenpiteet riskeihin vastaamiseksi

Tilintarkastusvalvonta vastaa tilintarkastuksen yleisestä ohjauksesta ja kehittämisestä (TTL 7:2.1). Tilintarkastusvalvonta voi antaa ohjeita tilintarkastajille ja tilintarkastusyhteisöille rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvistä velvoitteista. Lisäksi PRH voi antaa rahanpesulain 9 luvun 6 §:ssä tarkoitettuja

⁵ Huomioon on otettava tosiasialliset edunsaajat, ulkomainen johto asiakasyhteisöissä (kansalaisuus tai asuinpaikka johtoon kuuluvalla henkilöllä ko. maassa) ja liiketoiminnan maantieteellinen sijainti kokonaan tai osittain niin sanotussa suuririskisessä kolmannessa maassa.

⁶ Suuririskiset kolmannet maat Euroopan komission asetuksen 2016/1675 mukaan Afganistan, Bosnia ja Hertsegovina, Guyana, Irak, Iran, Jemen, Laos, Pohjois-Korea, Syyria, Uganda, Vanuatu. FATF:n ns. High Risk and Non-Cooperative -maat sisältävät tällä hetkellä lisäksi Etiopian. Lisäksi YK:n tai EU:n talouspakotteiden kohteena olevat valtiot tai pakotteiden kohteeksi mahdollisesti nimetyt henkilöt tai yhteisöt (tällä hetkellä Suomen osalta näistä keskeisin Venäjä).

⁷ Lähde: KRP:n rahanpesun selvittelykeskus 2017

⁸ Suomen Tilintarkastajat ry:n ohjeen 2017 mukaan: Yleisesti tilintarkastusasiakkaiden kanssa tehdään yleensä [kirjallinen] toimeksiantosopimus, jossa yhteydessä huolehditaan myös asiakkaan tuntemiseen ja tunnistamiseen liittyvistä velvoitteista, [tai mikäli kirjallista toimeksiantosopimusta ei laadita, ennen kuin asiakkaan kanssa on muulla tavalla (esim. sähköpostilla tai suullisesti) sovittu tilintarkastuksen pääasiallisista ehdoista, ja viimeistään ennen tilintarkastukseen sisältyvien toimenpiteiden aloittamista. Osana jokaisen asiakkaan hyväksyntäprosessia selvitetään myös ko. asiakkaan tosiasialliset edunsaajat ja omistusrakenne muutoin, sekä asiakkaan liiketoiminnan ja sen tosiasiallisten edunsaajien mahdollinen sijainti suuririskisessä kolmannessa maassa, kuin myös se, onko asiakas tai sen perheenjäsen tai yhtiökumppani poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö. Myös asiakkaan toimialaan liittyvät riskit huomioidaan. Yksittäiseen asiakkaaseen sisältyvän korkean riskitason mukaan kyseistä asiakasta ei hyväksytä tai tämän osalta noudatetaan tehostettua tunnistamisvelvoitetta ja tähän liittyviä menettelyitä sekä asiakassuhdetta perustettaessa, että sitä seurattaessa.

⁹ Tämä kohta ei tulle harkittavaksi tilanteissa, joissa tilintarkastajalla tai tilintarkastusyhteisöllä on vain vähän tai ei ollenkaan kohonneen riskin luokkaan kuuluvia asiakkaita.

6.6.2018

määräyksiä tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisön huomioon otettavista riskitekijöistä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvistä menettelyistä.

Tilintarkastusvalvonta valvoo tilintarkastajia ja tilintarkastusyhteisöjä TTL 7:2–3:n mukaisesti. Keskeiset valvonnan keinot ovat laaduntarkastukset (TTL 7:9) ja jälkikäteen tilintarkastajan toimintaan kohdistuva tutkinta (TTL 7:2–3). Valvonnan kautta PRH:n tilintarkastusvalvonta kerää tietoja rahanpesuun liittyvistä riskeistä valvottavassa tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen toiminnassa.

Laaduntarkastuksen tavoitteena ei ole rahanpesulain mukaisen viranomaisvelvoitteen täyttäminen, mutta laaduntarkastusten osana tarkastetaan tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen rahanpesulakiin liittyvien velvoitteiden¹⁰ noudattamista. Laaduntarkastuksen keinot rahanpesun havaitsemiseen ovat rajalliset, mutta laaduntarkastukset vastaavat osaltaan riskiin siitä, että rahanpesulakia ei noudateta.

Valvonnassa havaitut puutteet johtavat seuraamusten käyttöön (TTL 10 luku ja rahanpesulain 8 luku).

Tilintarkastusvalvonta tekee riskiarvion perusteella kyselyjä rajatulle valvottavien joukolle esimerkiksi niiden asiakkaiden toimialaan, maantieteelliseen sijaintiin tai muihin riskitekijöihin perustuen. Näiden toimeksiantojen osalta pyydetään tilintarkastajalta lisätietoja rahanpesulain mukaisten vaatimusten täyttämistä. Tilintarkastusvalvonta suuntaa toimenpiteitä valvottaviin saatujen tulosten perusteella.

Edellä mainitut keinot koskevat myös toimenpiteitä terrorismin rahoituksen liittyviin riskeihin vastaamiseksi.

4. Riskiarvio – yhteenveto

Tilintarkastajien asiakkaiden joukossa on myös yrityksiä, joiden riskiprofiili on tavanomaista korkeampi (kohonnut rahanpesun riski).

Mikään käytettävissä oleva tieto ei viittaa siihen, että terrorismin rahoittaminen liittyisi erityisesti yritystoimintaan tai tilintarkastajien asiakkaina olevien yritysten toimintaan. Terrorismin rahoittaminen liittyy käytössä olevien lähteiden mukaan pikemminkin toimintaan yritystoiminnan ulkopuolella.¹¹

Arvioitaessa rahanpesun riskiä tilintarkastustoimialalla on otettava huomioon tilintarkastusasiakkaaseen, asiakkaan toimialaan, tuotteisiin ja palveluihin, liiketoimiin, jakelukanaviin, kotimaahan ja maantieteelliseen toiminta-alueeseen liittyvät seikat. Ilmoitusvelvollisen tilintarkastusyhteisöön ja tilintarkastajaan liittyvinä riskeinä otetaan huomioon tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön toiminnan organisointitapa sekä organisaation koko ja laajuus.

Tässä riskiarviossa mainitut lähteet ja PRH:n tilintarkastusvalvonnan itsensä suorittama valvontatoiminta eivät tuo esiin erityisesti tilintarkastustoimialaan liittyviä kohonneita riskejä.

PRH:n tilintarkastusvalvonta ottaa toimissaan huomioon mahdollisuuden siitä, että kaikki tilintarkastajat ja tilintarkastusyhteisöt eivät tunne riittävän hyvin kaikkia rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyviä velvoitteita, eivätkä siksi noudata niitä kaikissa tilanteissa. Tämä seikka kohottaa riskiä. Riskiä liittyy myös kilpailutilanteesta johtuvaan asiakkaan menettämisen pelkoon, jonka vuoksi osa tilintarkastajista voi haluta saada ja pitää asiakkainaan kohonneen riskin yrityksiä noudattamatta silti kaikilta osin rahanpesun torjuntaan liittyviä ilmoitusvelvollisen velvoitteita.

¹⁰ Rahanpesulain 2-4 lukujen mukaiset ilmoitusvelvollisten velvoitteet.

¹¹ Lähde: KPR:n rahanpesun selvittelykeskus 2017

6.6.2018

5. Riskiarvion päivittäminen

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski ei pysy muuttumattomana. Uusia riskejä syntyy muun muassa yhteiskunnallisten muutosten ja uusien palvelujen, asiakassegmenttien ja maantieteellisten liiketoiminta-alueiden myötä.

PRH:n tilintarkastusvalvonta päivittää riskiarviota jatkuvasti seuraavien tietolähteiden avulla:

1. PRH:n itsensä hankkimat tiedot tilintarkastajien valvonnasta
2. Rahanpesun selvittelykeskukselta saatavat tiedot
3. Muista viranomaislähteistä Suomessa ja EU:ssa saatavat tiedot
4. FATF:lta saatavat tiedot.